

Верховний
Суд

Правові акти ЄС та Угода про асоціацію у практиці Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

Віталій Уркевич

суддя Касаційного господарського Суду у складі Верховного Суду

доктор юридичних наук, професор

Правові акти у системі права ЄС

- **Регламент** – нормативно-правовий акт, який підлягає негайному виконанню як закон державами-членами. **Регламент є прямо застосованим**, він не транспонується в національні правові системи
- **Директива** – нормативно-правовий акт, що має **обов'язкову силу стосовно мети**, що має бути досягнута
- **Рішення** – акт **індивідуального характеру**, адресований конкретній державі-члену або фізичній чи юридичній особі

Директиви Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу

- директива є обов'язковою для кожної держави-члена, якій вона адресована, стосовно визначеного в ній результату, однак залишає державам **вибір форми та засобів його досягнення** (ч. 3 ст. 249 Договору про функціонування ЄС)
- директива покладає на держави-члени **обов'язок видавати правові акти для досягнення результату**, зазначеного в директиві (імплементувати директиву у внутрішнє законодавство)
- директиви **безпосередньо не регулюють відповідні відносини** у державах-членах, таке регулювання запроваджується **внаслідок імплементації** директив у внутрішні правовпорядки
- оскільки Україна не є членом ЄС, то її **обов'язок з імплементації директив** впливає з Угоди про асоціацію

Закон України «Про ринок електричної енергії»

- На виконання зобов'язань України за Договором про заснування Енергетичного Співтовариства та Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, цей Закон спрямований на імплементацію актів законодавства Енергетичного Співтовариства у сфері енергетики, а саме:
 - Директиви 2009/72/ЄС про спільні правила внутрішнього ринку електричної енергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС;
 - Регламенту (ЄС) 714/2009 про умови доступу до мережі транскордонного обміну електроенергією та скасування Регламенту (ЄС) 1228/2003;
 - Директиви 2005/89/ЄС про заходи для забезпечення безпеки інвестування до системи електропостачання та інфраструктури (абзац 2 ч. 1 ст. 2 Закону).
- Посилання на абзац 2 ч. 1 ст. 2 Закону у постанові Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 04 лютого 2021 року у справі № 914/935/20.

Закон України «Про ринок електричної енергії»

- Відповідно до ч. 11 ст. 2 Закону **суб'єкти владних повноважень, а також суди** при застосовуванні норм цього Закону **беруть до уваги правозастосовну практику Енергетичного Співтовариства та Європейського Союзу**, зокрема рішення Суду Європейського Союзу (Європейського Суду, Загального Суду), практику Європейської Комісії та Секретаріату Енергетичного Співтовариства **щодо застосовування положень актів законодавства Європейського Союзу, зазначених у цій статті.**
- Ухвалою Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 22 вересня 2021 року справу №910/9627/20 передано на розгляд Великої Палати Верховного Суду для вирішення **виключної правової проблеми** в аспекті дотримання Україною міжнародних зобов'язань при встановленні плати за послуги з передачі експортованих обсягів електроенергії, **зокрема** у питаннях:
 - a) застосування висновків рішення Суду Європейського Союзу у правовідносинах про зобов'язання припинити дії, спрямовані на нарахування послуг щодо експорту електричної енергії за договором про надання послуг з передачі електричної енергії **(з огляду на положення ч. 11 ст. 2 Закону України «Про ринок електричної енергії»)**,
 - b) правового статусу повідомлень, які містяться в листах Секретаріату Енергетичного Співтовариства.

Договір про заснування Енергетичного Співтовариства від 25 жовтня 2005 року (1)

(ратифікований Україною 15 грудня 2010 року, набрав чинності для України 01 лютого 2011 року)

- відповідно до ст. 11 Договору «**нормативно-правова база Європейського Співтовариства з енергетики**» для цілей цього Договору означають: 1) **директиву** Європейського парламенту й Ради Європи 2003/54/ЄС від 26 червня 2003 року стосовно загальних засад функціонування внутрішнього ринку **електроенергії**, 2) **директиву** Європейського парламенту й Ради Європи 2003/55/ЄС від 26 червня 2003 року стосовно загальних засад функціонування внутрішнього ринку **природного газу** та 3) **постанову** Європейського парламенту й Ради Європи 1228/2003/ЄС від 26 червня 2003 року стосовно умов доступу до **мережі транскордонної передачі електроенергії**
- згідно зі ст. 94 Договору інституції тлумачать будь-який термін чи інше поняття, використані в цьому Договорі як такі, що походять із законодавства Європейського Співтовариства відповідно до прецедентного права Суду чи Суду першої інстанції Європейських Співтовариств
- у постановах Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду **від 04 лютого 2021 року у справі № 914/935/20** та **від 08 червня 2021 року у справі № 910/8044/20** зроблено посилання на **позицію, викладену у рішенні від 06.12.2018 у справі № C-305/17 FENS vs Slovak Republic щодо тлумачення Директиви 2003/54/ЄС**, яка є складовою права Енергетичного співтовариства, де суд встановив, що закріплення плати за передачу при здійсненні експортних операцій є заходом еквівалентним до мита, оскільки таким заходом є будь-яка грошова плата, якою б малою вона не була та не залежно від її призначення та способу застосування, що накладається в односторонньому порядку на товари через те, що вони перетинають кордон, і яка не є митом у строгому розумінні.

Договір про заснування Енергетичного Співтовариства від 25 жовтня 2005 року (2)

(ратифікований Україною 15 грудня 2010 року, набрав чинності для України 01 лютого 2011 року)

- у ст. 67 Договору визначено, що Секретаріат Енергетичного Співтовариства спостерігає за виконанням Сторонами взятих на себе зобов'язань за цим Договором та передає щорічні звіти про хід виконання зобов'язань Раді Міністрів.
- пункти 63 – 64 постанови Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 04 лютого 2021 року у справі № 914/935/20:
 - приєднавшись до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, Україна надала повноваження Секретаріату Енергетичного Співтовариства на оцінку свого законодавства на предмет відповідності Договору про заснування Енергетичного Співтовариства;
 - в межах реалізації вищезазначених повноважень, Секретаріат Енергетичного Співтовариства дійшов висновку, що встановлення плати за передачу електричної енергії та за диспетчерське (оперативно-технологічне) управління суперечить положенням статті 41 Договору про заснування Енергетичного Співтовариства.

(аналогічна позиція викладена у постанові від 08 червня 2021 у справі № 910/8044/20)

Директива Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу № 2009/72/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії

- держави-члени забезпечують, щоб: а) у разі, якщо **споживач** з дотриманням умов контракту **захоче змінити постачальника**, то зміну було здійснено відповідним оператором або операторами **протягом трьох тижнів**, і б) споживачі мали право отримувати усі відповідні дані щодо споживання
- держави-члени забезпечують, щоб зазначені у пунктах а) і б) права **надавалися споживачам на недискримінаційній основі** у тому, що **стосується виплат**, зусиль або часу (ст. 5 директиви)
- пункт 71 постанови Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду **від 04 лютого 2020 року у справі № 914/545/19** – як **Директива 2009/72/ЄС**, так і Закон України «Про ринок електричної енергії» передбачають **відсутність плати за зміну електропостачальника** поряд з можливістю застосування штрафних санкцій за дострокове розірвання договору

Директива Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу № 2004/25/ЄС від 21 квітня 2004 року про заявки та пропозиції ціни поглинання (1)

- наводиться у додатку XXXIV до глави 13 «Законодавство про заснування та діяльність компаній, корпоративне управління, бухгалтерський облік та аудит» розділу V «Економічне і галузеве співробітництво» Угоди про асоціацію
- Україна взяла зобов'язання **поступово наблизити своє законодавство** до законодавства ЄС про заснування та діяльність компаній, корпоративне управління, бухгалтерський облік та аудит **протягом 4-х років** з дати набрання чинності цією Угодою
- **Директива про поглинання** регулює відносини за участю акціонерних товариств, усі або частина акцій яких **знаходяться в обігу на регульованому ринку**
- Директива про поглинання **встановлює лише мінімальні стандарти** в цій сфері, а звідси держави можуть поширити її дію і на інші товариства

Директива Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу № 2004/25/ЄС від 21 квітня 2004 року про заявки та пропозиції ціни поглинання (2)

- держави-члени повинні забезпечити, щоб оферент був спроможний **вимагати від усіх власників решти цінних паперів продати йому/їй ці папери** за справедливою ціною (ч. 2 ст. 15 директиви)
- держави-члени можуть запровадити таке право у наступних ситуаціях: (а) у разі, якщо оферент **володіє акціями, що складають не менше, ніж 90 % капіталу**, що дає право голосу та 90 % голосів у компанії-адресата оферти, або (b) у разі, якщо, після прийняття пропозиції, оферент **придбав або остаточно зобов'язався придбати цінні папери, що представляють не менше 90 % капіталу** адресата оферти, що забезпечує право голосу та 90 % голосів, що були предметом оферти
- у випадку, передбаченому пунктом (а), держави-члени **можуть встановити вищий поріг**, котрий, однак, **не може бути вищим, ніж 95 % капіталу**, що дає право голосу

Директива Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу № 2004/25/ЄС від 21 квітня 2004 року про заявки та пропозиції ціни поглинання (З)

- Україна з метою адаптації її корпоративного законодавства до законодавства ЄС запровадила **інститути витіснення та примусового продажу (squeeze-out і sell-out)**
- ці інститути були **запроваджені щодо всіх акціонерних товариств**, а не тільки тих, акції яких знаходяться в обігу на регульованому ринку
- Україна застосувала **вищий відсоток володіння акціями (95 %)**, який надає акціонеру право на сквіз-аут, порівняно з мінімально дозволеним директивою (90 %) – додано статтю 65-2 до Закону України «Про акціонерні товариства»
- посилання на Директиву про поглинання – в постановях Великої Палати Верховного Суду **від 24 листопада 2020 року у справі № 908/137/18** та Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду **від 12 січня 2021 року у справі № 914/1804/18, від 16 лютого 2021 року у справі № 910/8714/18.**

Директива Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу № 2017/1132/ЄС від 14 червня 2017 року про окремі питання корпоративного права (1)

Стаття 108 Директиви містить таке регулювання:

- реорганізація може бути **визнана недійсною лише за рішенням суду**;
- злиття (приєднання), яке відбулося відповідно до ст. 103 Директиви, може бути визнано недійсним, якщо **не було здійснено контролю органом судової або виконавчої влади за його законністю** або якщо його умови не були викладені і завірені у передбаченій законом формі; якщо **рішення загальних зборів про злиття є недійсним** або може бути визнано таким відповідно до національного закону;
- **судовий процес** визнання злиття **недійсним може бути розпочато не пізніше як через шість місяців** після того, як воно набуло чинності (реалізувалася) щодо особи, яка заявляє про недійсність (тобто вплинуло на її права), або якщо ситуація виправлена;
- якщо **порушення**, які є підставою для визнання злиття недійсним, **можуть бути виправлені**, суд має надати товариствам, які брати участь у злитті, певний **строк для здійснення необхідних дій**.

Директива Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу № 2017/1132/ЄС від 14 червня 2017 року про окремі питання корпоративного права (2)

- **судове рішення про визнання злиття недійсним повинно бути опубліковане у порядку, визначеному ст.16 Директиви; і якщо національне право дозволяє оскаржувати такі рішення, то скарга може бути подана у строк, що не перевищує шести місяців** з дати публікації судового рішення;
- визнання злиття недійсним **не є підставою для визнання недійсними зобов'язань, що виникли у товариства- правонаступника у період між здійсненням злиття (приєднання) та визнанням його недійсним;**
- при цьому **всі товариства, що брали участь у злитті, несуть солідарну відповідальність** за зобов'язаннями, що виникли за вказаний період.

Посилання на Директиву – в **ухвалі Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 19 січня 2022 року про передачу справи № 806/5244/15 на розгляд Великої Палати Верховного Суду**

Реєстрація торговельної марки

- для цілей Угоди про асоціацію **права інтелектуальної власності включають, зокрема, торговельні марки** (ст. 158);
- Угодою встановлено **окремі стандарти, які доповнюють та уточнюють права і зобов'язання Сторін** згідно з Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) та іншими міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності, зокрема щодо торговельних марок;
- стаття 198 Угоди може застосовуватися **як норма прямої дії, оскільки вона встановлює нові стандарти захисту прав інтелектуальної власності**
- **реєстрація торговельної марки підлягає анулюванню, якщо протягом безперервного п'ятирічного періоду вона не була введена у використання** на відповідній території для товарів або послуг, стосовно яких вона зареєстрована, і відсутні належні причини для невикористання (стаття 198)
- посилання на ст. 198 Угоди про асоціацію – в постановках Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду **від 26 лютого 2019 року у справі № 910/6307/18, від 29 травня 2019 року у справі № 910/8180/17 та від 04 липня 2019 року у справі № 910/4947/18**

Стягнення збитків. Паушальна сума

ч. 1 ст. 240 Угоди про асоціацію «Збитки» - сторони гарантують, що **коли судові органи встановлюють збитки:**

а) **вони беруть до уваги всі відповідні аспекти**, зокрема негативні економічні наслідки, у тому числі втрачені прибутки, які понесла потерпіла сторона, будь-які недобросовісні доходи, одержані порушником і, у відповідних випадках, інші фактори, відмінні від економічних, зокрема моральна шкода, спричинена правовласнику порушником; або

б) **як альтернативний варіант** до підпункту (а) цього пункту, вони можуть у відповідних випадках **встановити збитки як паушальну суму** на базі таких елементів, як принаймні сума роялті або комісійні платежі, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспорюваного права інтелектуальної власності.

посилання на ч. 1 ст. 240 Угоди про асоціацію – у постанові судової палати для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду **від 08 червня 2021 року у справі № 910/16803/19** (спір про стягнення паушальної суми).

Верховний
Суд

Дякую за увагу!